

Možnosti generativní klasifikace infinitivu

Abstract: (Analyses of infinitival structures in generative framework) In the article I illustrate the classification of infinitival structures used in **generative** framework. Introducing the PRO I show the distinctions between **Raising** and **Control** verbs, between **ECM** verbs and PRO_{OBJ} structures. In more details I discuss also the process of **restructuralisation**. I mention some existing studies of the topic in Czech and the most influential analyses in English, Italian and German. I used the Czech data to demonstrate the diagnostics leading to classification. I conclude that the analyses of infinitives are still in many aspects problematic and they depend on the development of the field.

Klíčová slova

infinitiv, PRO, restrukturalizace, kontrola
 infinitive, PRO, restructuralization, control verbs

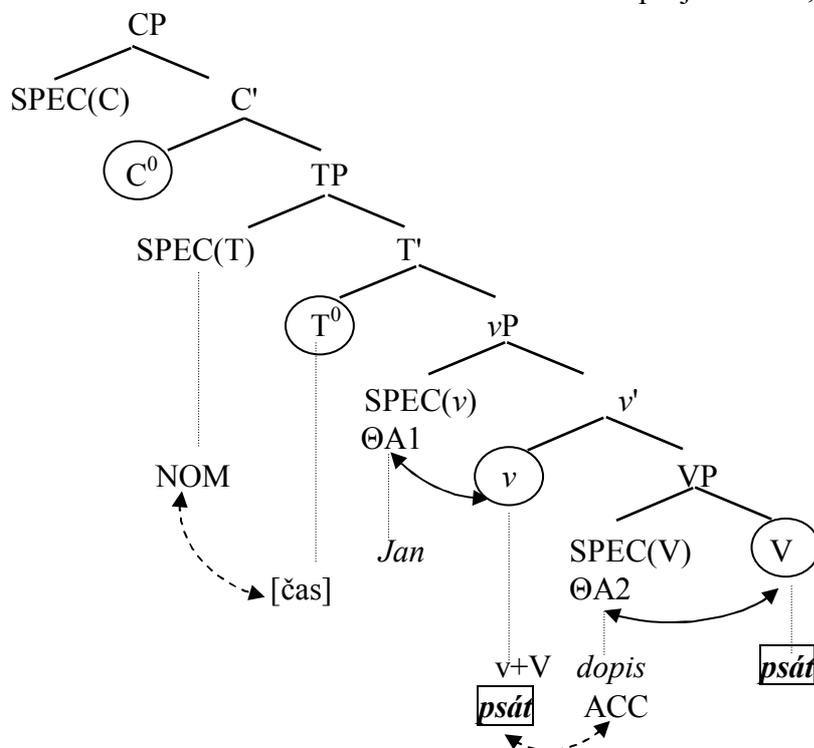
1. Srovnání věty a infinitivu, theta teorie.

Generativní gramatika klasifikuje infinitivy (v češtině slovesný tvar na *-t/-ci*) na pozadí standardní analýzy věty. Schéma (1) je struktura věty sestávající ze (i) slovesného kmene V, (ii) tzv. funkčního slovesa *v*, (iii) temporální hlavy T, a (iv) komplementizérové hlavy C, která obsahuje větnou modalitu.

(1) Projekce věty *Jan píše dopis*.

a. funkční projekce věty: CP, TP

b. verbální projekce: *v*P, VP

Doména slovesa (*v*P) ve stromu (1) obsahuje **argumenty** lexikálního slovesa a rozmístění thematických rolí (ΘA1 a ΘA2), tj. úplnou sémantickou subkategorizaci slovesa V *psát* vyjádřenou ve (2a). Syntaktická subkategorizace ve (2b) udává **formu** pravostranného argumentu.

- (2) a. Sémantická subkategorizace: *psát*: V, <ΘA1, ΘA2>
 b. Syntaktická subkategorizace: *psát*: V, [_NP]

Konkrétní realizaci (= formu) argumentů určují vlastnosti hlav funkčních. Oblé šipky ve schématu (1) ukazují, že hlava *v* uděluje nominální frázi ve SPEC(V) strukturní pád (zde označován jako ACC) a hlava *T* uděluje za určitých podmínek pád subjektový (zde NOM) nominální frázi ve SPEC(v/T). Obligatorní realizaci a distribuci thematických rolí vyjadřuje tzv. theta kritérium.

(3) Theta kritérium

- a. každá přítomná theta role musí být realizována,
 b. každý argument má svou jedinečnou theta roli.

Theta kritérium (3) předpokládá, že pokud větný komplex obsahuje více sloves, musí samostatně realizovat **všechny** argumentů všech. Příklad (4) rozepisuje subkategorizace dvou sloves: *slíbit* a *prodat* a ilustruje různé možnosti jejich realizace.

- (4) *slíbit*: V, <ΘA1, (Benefaktive), Patiens>; V, [- (NP_{DAT}) NP_{ACC}/XP]
prodat: V, <ΘA1, Patiens>; V, [- NP_{ACC}]

- a. *Jana_s slíbila (Petrovi_o)*, [_{XP} že *Eva* prodá auto do velikonoc].
 b. *Jana_s slíbila (Petrovi_o)*, [_{XP} že *pro*_{ARB} prodá auto do velikonoc].
 c. *Jana_s slíbila (Petrovi_o)*, [_{XP} *PRO*_S prodat auto].

(4a) realizuje obě slovesa jako samostatné finitní věty. Všechny argumenty obou sloves jsou overtně vyjádřené, přičemž věta vedlejší (XP) je pravostranným argumentem matrixového slovesa *slíbit*. V (4b) je ΘA1 slovesa *prodá* zastoupena nulovým zájmenem označovaným jako *pro*, které má v našem případě index ARB (arbitrární). (4c) realizuje ΘA2 slovesa *slíbit* pomocí infinitivní struktury (XP). Argument ΘA1 infinitivu *prodat* je ve (4c) označen jako PRO, v našem případě koreferenční se subjektem matrixového slovesa. Zatímco *pro* má v češtině morfologickou oporu v některé části slovesného tvaru, element PRO podobnou morfologickou realizaci postrádá.

Podobnost infinitivních struktur a vět se týká především významu, realizace pravostranných argumentů a nevalenčních doplnění, realizace levostranné ΘA2 je na druhé straně základním rozdílem. Příklad (5) ilustruje typický rozdíl v morfo-fonetické formě ΘA1, v (5a) je to nominativ (NOM) *David*, v (5b) je to akuzativ (ACC) *Davidu*.

- (5) a. *Eliška viděla, jak David nese Marušce oběd k televizi do obývacího pokoje.*
 b. *Eliška viděla Davidu nést Marušce oběd k televizi do obývacího pokoje.*

Podle způsobu vyjádření jejich ΘA1 lze infinitivní struktury klasifikovat jako v (6).

(6) Pád realizovaného ΘA1

- a. ΘA1 infinitivu je vyjádřen **jako NOM** (viz Kapitola 2)
 b. ΘA1 infinitivu je vyjádřen **jako ACC/DAT** (viz Kapitola 3)
 c. ΘA1 infinitivu není vyjádřen, zůstává **arbitrární**.¹

Jednotka realizující ΘA1 infinitivu může být přítom ve struktuře přítomna overtně, anebo za jednotku realizující ΘA1 považujeme kontrolované PRO. V následujících kapitolách ukážu příklady jednotlivých struktur, jejich základní charakteristiku a některou z reprezentativních analýz.

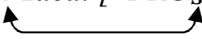
2. Θ A1 v nominativu

Věty v (7) ilustrují subjekt matrixového slovesa v NOM koreferenční s Θ A1 infinitivu.

- (7) a. *Počasí_{NOM} se zdá [být krásné]. Co je krásné? – Počasí.*
b. *Petr_{NOM} začal [pracovat na zahradě]. Kdo pracuje? – Petr.*

Ve větě (7a) nemá sloveso *zdát se* vlastní Θ A1. NOM *Počasí* je sice jeho podmětem, ale nikoliv jeho Θ A1. Výraz *počasí* je Θ A1 infinitivu. V takových případech hovoříme o tzv. **nadzvednutí** argumentu (Raising to Subject).²

Následující (8) ilustruje analýzu (7b), v němž mají obě slovesa (*začít* a *pracovat*) vlastní thematickou roli Θ A1. *Petr* theta roli Θ A1 slovesa *začal* a PRO, postulované na základě theta kritéria (3), nese Θ A1 slovesa *pracovat*. PRO_S je koreferenční se subjektem matrixového slovesa

- (8) *Petr začal [PRO_S pracovat na zahradě].*

Obligatoční koreference mezi argumentem matrixového slovesa a mezi PRO se označuje jako **kontrola PRO**. Subjekt *Petr* v (8) tedy kontroluje PRO_S infinitivu *pracovat*. Škálu podobných struktur zmiňuje následující podkapitola.

2.1. Slovesa se subjektivou kontrolou (Subject Control)

Jako slovesa se subjektivou kontrolou označujeme slovesa s vlastní Θ A1 selektující infinitiv, jehož Θ A1 je koreferenční se subjektem matrixového slovesa. Kandidátů na danou strukturu je i v češtině celá řada. Příklady v (9) poskytují dostatečnou představu o různorodosti českých struktur V_{fin} + V_{inf} ve kterých lze do jisté míry předpokládat existenci PRO_S.

- (9) a. *Jana slíbila (Petrovi_o), [(PRO_S?) prodat auto].*
b. *Jana se rozhodla/si usmyslela [(PRO_S?) prodat auto].*
c. *Jana šla/spěchala/utíkala [(PRO_S?) prodat auto].*
d. *Jana chce [(PRO_S?) prodat/prodávát auto].*
e. *Jana musí/může [(PRO_S?) prodat/prodávát auto].*
f. *Jana bude [(PRO_S?) prodávát/*prodat auto].*
g. *Jana začala [(PRO_S?) prodávát/*prodat auto].*

Matrixová slovesa v (9) nejsou stejná, některá jsou tzv. *pomocná*, jiná *modální*, *fázová* apod. Tradiční gramatika vyjadřuje tento rozdíl také jako rozdíl mezi jedním a více slovesnými tvary, což naznačuje, avšak apriori nevystihuje strukturální podstatu rozdílu. Generativní ekvivalent termínu *jeden slovesný tvar* je podobně sporný a jeho definice závisí na konkrétních autorech.

2.2. Restrukturalizace a VP infinitivy

Generativní analýza infinitivu má dlouhou tradici, v minulosti se vyvíjela a dodnes není jednotná. V období 80. a 90. let (Government & Binding) preferovali autoři jednotnou, univerzální analýzu, podle které byla každá propozice včetně infinitivní, ekvivalentem finitní věty CP v (1). Povrchově monoklazální struktury se považovaly za výsledkem transformačního procesu tzv. restrukturalizace, který sjednocuje infinitiv (jednu CP) s matrixovým slovesem (druhou CP).³ Následující příklady ilustrují klasické empirické argumenty pro proces restrukturalizace, které lze uplatnit v češtině.⁴

Jevem, který lze užít pro diagnostiku struktur, je chování klitik, přestože v češtině není tak jednoznačné jako v románských jazycích. V následujících větách (10) předpokládáme, že *ty domy/je* a *Janovi/mu* jsou argumenty infinitivu *prodat*. U některých infinitivů klitiky vystoupají (climb) až do domény matrixového slovesa jako u (10b), zatímco (10c) ukazuje, že u jiných sloves existuje mož-

Stejné rozlišení je vidět i u příkladů (14), kde je důkaz o absenci CP založen na předpokladu jednoduché syntaktické selekce pravostranného argumentu. Slovesa jako (14a/b/c) selektují finitní větu, mají prokázanou selekci [_CP] a následující infinitivy mohou být tedy také CP (struktura je biklauzální). Na druhé straně, infinitiv u sloves ve (14d) není ekvivalent věty finitní, tj. není důvod domnívat se, že jde o kompletní projekci CP.

- (14) a. *Jana_S se rozhodla* [_{CP} *že* (*pro_{ARB}*) *prodá auto*]. / [_{CP} (*PRO_S*) *prodat auto*].
 b. *Jana_S šla/spěchala* [_{CP} *aby* (*pro_{ARB}*) *prodala auto*]. / [_{CP} (*PRO_S*) *prodat auto*].
 c. *Jana_S chce* [_{CP} *aby* (*pro_{*S}*) *prodala auto*]. / [_{CP} (*PRO_S*) *prodat auto*].
 d. *Jana_S musí/může* [_{? že/aby} *prodala auto*]. / [_{*CP??} (*PRO_S*) *prodat auto*].

Přítomnost hlavy T. Hlava T se kromě jiného váže k temporální rovině věty, a řada časových adverbialů je adjungována na rovině TP. (15) ukazuje, že některé infinitivy mají schopnost vázat vlastní adverbialé tohoto typu. Omezení na jedinou temporální rovinu v příkladu (15b) naznačuje, že příslušný infinitiv nemá vlastní nezávislou projekci TP.

- (15) a. *Petr včera slíbil odjet zítra na Kamčatku.*
 b. **Petr se včera snažil jet zítra na Kamčatku.*
-

U struktur menších než CP může být relativně fixní také pořadí adverbii v rámci celku.

- (16) a. *Zdá se mi, že už ho nikdy nechci vidět opilého.*
 b. **Zdá se mi, že nikdy ho už nechci vidět opilého.*

Přítomnost hlavy v. Hlava v se slučuje s hlavou V a zpravidla nemá vlastní lexikální obsazení. Předpokládanou vlastností hlavy v v projekci vP je především schopnost udělit **strukturní pád ACC**. (17a/b) ukazuje, že potenciálně restrukturuující slovesa nejsou schopna licensovat vlastní ACC, což může naznačovat, že jejich vP chybí anebo je s ohledem na pád defektní. Struktura (17c) ukazuje spojení těchto sloves s infinitivem tranzitivního slovesa. Ani se slovesy, která ACC samostatně do určité míry licensují (např. *začít*), nemá komplex s infinitivem schopnost licensovat dva ACC, a struktura v (17c) je tedy zřejmě strukturně odlišná od komplexnější (17a).

- (17) a. *Petr nutil Pavla_{ACC} [CP? zpívat písničku_{ACC}].*
 b. *Petr začal/slíbil/?mohl/??bude písničku_{ACC}].*
 c. *Petr začal/slíbil *Pavla_{ACC} [? zpívat písničku_{ACC}].*

Vzhledem k lexikální povaze českého aspektu/vidu je projekce hlavy v také možným kandidátem na umístění (některého) rysu vidu v češtině. Příklady (9f/g) a následující (18) ukazují, že některé infinitivní struktury mají v češtině omezenou schopnost vyjadřovat vlastní vid.⁵

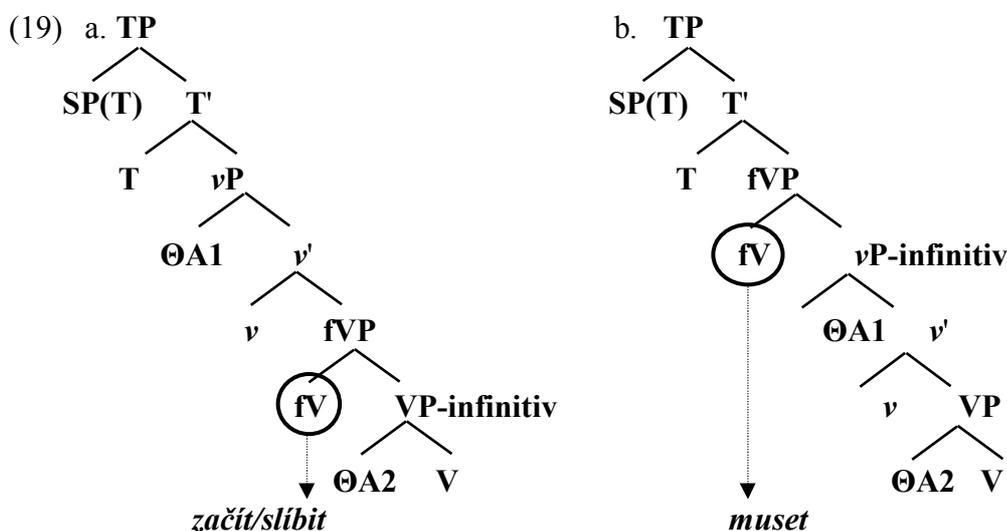
- (18) a. *Jana může/slíbila prodávat/prodat auto.*
 b. *Jana bude/začala prodávat/*prodat auto.*

Kromě vlastní hlavy v, obsahuje projekce vP také SPEC. SPEC(v) je místem, v němž je v bázi připojen argument **ΘA1**. Pokud má struktura jen jednu vP, může mít jen jeden **ΘA1**, tj. finitní sloveso a infinitiv musejí mít **ΘA1** se zcela totožnou interpretací. Některá slovesa následovaná infinitivem (v seznamu (9) např. *bude*) žádnou **ΘA1** (na rozdíl od infinitivu) neudělují. Slovesa modální však uvádějí do propozice také předpoklad nezávislé autority (která poručila/dovolila realizovat slovesný děj) a takovou dodatečnou autoritu lze považovat za typ sémantické/tématické role (viz např. Barbiere 1995, 2004). S infinitivy jsou slučitelná i slovesa obsahově bohatší (jako *začít*, *slíbit* apod). Relevantní klasifikace sémantického obsahu **ΘA1** však není dostatečně propracovaná, a

ačkoliv je theta kritérium východiskem pro postulování PRO, rozdíl mezi infinitivy je vždy určován na základě dalších (formálních) kritérií.

Důkazy o existenci funkčních projekcí závisejí na teoretickém modelu, který určuje jejich funkce a charakteristiku. V češtině, který má syntetický verbální predikát (tj. slučuje lexikální sloveso V s jeho funkčními hlavami), jsou argumenty často subtilní. Příklady v této podkapitole přesto naznačují, že některé české struktury s infinitivy jsou na základě nastíněných kritérií monoklauzální v tom smyslu, že neobsahují dvě samostatné projekce CP/TP.

Následující schéma (19) ukazuje stromy navržené v disertaci S. Wurmbrandové (1998). Autorka tzv. restrukturuje slovesa označuje jako **funkční verba** = fV (na schématech (19) v kroužku) a vkládá je buďto (a) v rovině **lexikální** (tj. pod rovinou vP) anebo (b) v rovině **funkční** (tj. nad vP). V obou případech infinitiv a finitní sloveso sdílejí jedinou funkční doménu TP/CP, a jsou tedy analyzovány jako jedna věta. Protože dodatečnou verbální hlavu lze do věty vložit i na jiných místech (funkční slovesa mohou reprezentovat hlavy C, T, v anebo i další), závisí klasifikace sloves na přesné definici jednotlivých rovin a navržené umístění sloves *začít/slíbit* a *muset* ve schématu (19) je především ilustrativní.

3. theta A1 v objektovém pádě (Vazba objektu s infinitivem)

Element vyjadřující theta A1 infinitivu se může kromě NOM objevit také v objektovém pádě (ACC/DAT), jehož zdrojem je podle všeho matrixové sloveso, jako (20).

- (20) a. *Pavel poručil Petrovi_{DAT} jít domů.* (=Domů půjde Petr, ne Pavel)
 b. *Pavel nutil Petra_{ACC} jít domů.* (=Domů půjde Petr, ne Pavel)
 c. *Pavel viděl Petra_{ACC} jít domů.* (=Domů půjde Petr, ne Pavel)

3.1. Nadzvednutí na Objekt

Generativní analýzy struktur s objektem a infinitivem lze chronologicky rozdělit do dvou období. V 60. a 70. letech byly tyto infinitivy analyzovány jako transformace (Raising to Object), přičemž nejreprezentativnější studií je Postal (1974). Jeho analýza předpokládá generování theta A1 v pozici subjektu infinitivu (theta role se uděluje v bázi) a jeho syntaktické nadzvednutí do nadřazené věty. Následující příklady parafrázuji pro češtinu Postalovy argumenty, které dokazují, že povrchovou pozici elementu *Petrovi/Petra* v (20) v doméně matrixového slovesa. O pozici objektu slovesa *poručil* v (21) svědčí strukturní pád, který **není** přímo vázán na thematickou roli a skutečnost, že tento objekt ve formě klitiky se vyskytuje v doméně matrixového slovesa a nikoliv do domény infinitivu.

- (21) a. *Pavel poručil **Petrovi**_{DAT} jít domů.* b. *Pavel nutil/viděl **Petra**_{ACC} jít domů.*
 c. *Pavel **mu** poručil jít domů.* d. *Pavel **ho** nutil/viděl jít domů.*

Příklad (22) ukazuje, že zvýrazněný element z (21) lze nahradit anaforami, které mají antecedent v doméně finitního slovesa.

- (22) a. *Pavel_i poručil sám **sobě**_i jít domů.* b. *Pavel_i nutil/viděl sám **sebe**_i jít domů.*

Příklad (23) ukazuje, že zvýrazněný element z (21) lze pasivizovat jako předmět matrixového slovesa (Předpokládána původní pozice je ve větách naznačena jako koindexovaná stopa t_i .)

- (23) a. *Pavel_i byl nucen t_i jít domů.* b. *Pavel_i byl viděn t_i jít domů.*

Příklady (24) ukazují, že také skopus negace řadí objekt do domény matrixového slovesa, nikoliv do domény infinitivu.

- (24) a. *Pavel **neporučil nikomu** [napsat **někomu** /***nikomu** dopis.*
 b. *Pavel **nenutil/neviděl nikoho** [napsat **někomu** /***nikomu** dopis.*
 c. *Pavel poručil **někomu**/***nikomu** [nenapsat **nikomu** / ***někomu** dopis.*
 d. *Pavel nutil/viděl **někoho**/***nikoho** [nenapsat **nikomu** / ***někomu** dopis.*

Všechny výše uvedené příklady řadí zvýrazněný akuzativní element z (21) jasně do domény finitního slovesa (jako jeho strukturní objekt) a nikoliv do domény infinitivu, kam patří sémanticky. V češtině, kde dominuje kritérium morfologické, se podobná diskuse nevyskytuje, a názor, že akuzativní doplnění finitního slovesa je jeho předmět (bez ohledu na interpretaci), je tradiční.

3.2. Rozdíly mezi ECM a Objektovou kontrolou

Pozdější generativní analýzy se opírají o theta kritérium (3) a dělí infinitivy s akuzativem do dvou skupin. Jedna z nich předpokládá přítomnost nulového subjektu infinitivu, tj. PRO_{OBJ} koindexované s objektem matrixového slovesa (tzv. Object Control, PRO_{OBJ}), ta druhá nikoliv (tzv. ECM). Tabulka (25) a příklady (26) shrnují a ilustrují jejich rozdílnou subkategorizaci s ohledem na theta role a formální komplementaci.

(25)			Počet theta rolí	Počet doplnění
a.	ECM	<i>vidět/slyšet</i>	2 : <ΘA1, ΘA2 >	1 : [__ NP/INF/CP]
b.	PRO _{OBJ}	<i>nutil/poručit</i>	3 : <ΘA1, ΘA2, ΘA3>	2 : [__ NP + PP/INF/CP]

- (26) ECM a. *Petr viděl Pavla (utíkat).*
 PRO_{OBJ} b. **Petr nutil Pavla. *Petr nutil utíkat.*
 c. *Petr nutil Pavla utíkat.*

Matrixová slovesa (25a) jako *vidět/slyšet* realizují svou jedinou pravostrannou ΘA2 ve větách jako (26a) formou infinitivu a theta kritérium proto zavedení žádné nulové jednotky PRO_{OBJ} nevyžaduje. Na druhé straně slovesa (25b) *nutil/poručit* mají pravostranné role dvě, z nichž jednu (ΘA3) může saturovat infinitiv. Nutnost přidělení ΘA2 vlastnímu objektu *Pavla* v (26b/c) vylučuje možnost považovat tentýž objekt současně za ΘA1 infinitivu *utíkat*. Theta kritérium vyžaduje zavedení nulové jednotky PRO_{OBJ} pro ΘA1 infinitivu.

Sémantický rozdíl na základě Theta kritéria je provázen také formálními rozdíly, které odlišují ECM slovesa od PRO_{OBJ}. Ten první lze najít v druhu **komplementizéru**, který uvádí případnou finitní větu a který může signalizovat rozdíl v charakteristice následujícího konstituentu (zde odlišených jako XP a YP).

- (27) ECM a. *Petr viděl/slyšel Marii, [_{XP} **jak** pro_M pila kávu.*
 PRO_{OBJ} b. *Petr nutil Marii, [_{YP} **aby** pro_M vypila kávu.*
 c. *Petr poručil Marii, [_{YP} **aby** pro_M vypila kávu.*

Rozdílná je také **interpretace pasíva**, zřejmá v angličtině, i když české ekvivalenty jsou na hranici akceptovatelnosti. U ECM sloves v jako *expect* má infinitivní struktura stejný význam v aktivním i pasivním tvaru (*Jason expected the doctor to treat Medea.* = *Jason expected Medea to be treated by the doctor.*), zatímco u sloves s PRO_{OBJ} jako *persuade* je interpretace různá (*Jason persuaded the doctor to treat Medea.* ≠ *Jason persuaded Medea to be treated by the doctor.* V českých (28) a (29) lze jasný kontrast vidět při použití postnominálního deverbálního adjektiva v (28c) a (29c).

- (28) ECM a. *Jáson viděl doktora ošetřovat Marii.*
 b. = ? *Jáson viděl Marii být ošetřovanou (doktorem).*
 c. *Jáson viděl Marii ošetřovanou (doktorem).*

- (29) PRO_{OBJ} a. *Jáson nutil doktora ošetřit Marii.*
 b. ≠ ? *Jáson nutil Marii být ošetřovanou (doktorem)*
 c. **Jáson nutil Marii ošetřovanou (doktorem).*

Kontrast mezi ECM a PRO_{OBJ} lze ukázat také na **referenci objektových zájmen** vztahujících se k infinitivu. Zájměno u ECM infinitivu ve (30b) *nemůže* být koreferenční se subjektem matrixového slovesa podobně jako je tomu ve finitní větě, zatímco infinitiv následující PRO_{OBJ} sloveso ve (30d) arbitrární referenci zachovává.

- (30) ECM a. *Petr viděl/slyšel Marii, jak **ho**_{ARB} holila. ...ho může být Petr.*
 b. *Petr_i viděl/slyšel Marii holiť **ho**_{*i} ...ho **nemůže** být Petr.*
 PRO_{OBJ} c. *Petr nutil/poručil Marii, aby **ho**_{ARB} oholila. ...ho může být Petr.*
 d. *Petr nutil/poručil Marii oholiť **ho**_{ARB}. ...ho může být Petr.*

Rozdíl získáme i při interpretaci anafor. (31a) ukazuje tzv. **krátké vázání** jednoduchých anafor, která je u ECM i PRO_{OBJ} shodná. U komplexních anafor v pozici specifikátoru (posesíva) substantivního objektu je u sloves ECM ve (31b) preferované vázání směrem k předmětu, zatímco u PRO_{OBJ} ve (31c) je typické vázání tzv. **dlouhé**, které umožňuje interpretaci anafory jako koreferenční se subjektem i objektem

- (31) a. *Jana_S slyší/nutí Petra_O holiť **se**_{*S/O}*
 ECM b. *Jana_S slyší Petra_O číst **své**_{?S/O} básně*
 PRO_{OBJ} c. *Jana_S nutí Petra_O číst **své**_{S/O} básně*

Také kombinace několika negací v příkladu (32) ukazuje, že současná negace obou sloves je přijatelnější u sloves PRO_{OBJ} než u ECM sloves.

- (32) ECM a. ? *Pavel neviděl Petra_{ACC} nejít domů.*
 PRO_{OBJ} b. *Pavel nenutil Petra_{ACC} nejít domů.*

Vzhledem k formálním rozdílům mezi ECP a PRO_{OBJ} infinitivy jsou tyto struktury analyzovány rozdílně. Popis uvádím v následujících odstavcích a schematicky ho znázorňují schemata v (34). Jak jsem zmínila výše, analýza ECM infinitivů předpokládá, že *Kar(e)l(a)* v (33b) má sice formální vlastnosti objektu věty hlavní, ale **není** jeho sémantickým argumentem $\Theta A2$. Jediný pravostranný argument ECM slovesa saturuje v (33) **celá** (a) finitní věta nebo (b) infinitivní vazba. *Kar(e)l(a)* nenese žádnou theta roli ve vztahu k matrixovému slovesu a může tudíž být realizací $\Theta A1$ infinitivu. Theta kritérium je naplněno a *nevynucuje* existenci jednotky PRO, neboť tato jednotka by neměla žádnou theta roli.

- (33) a. *Petr vidí/slyší, Karla / jak přijíždí Karel.*
 b. *Petr vidí/slyší Karla odjíždět.* (= např. vidí/slyší jeho auto)

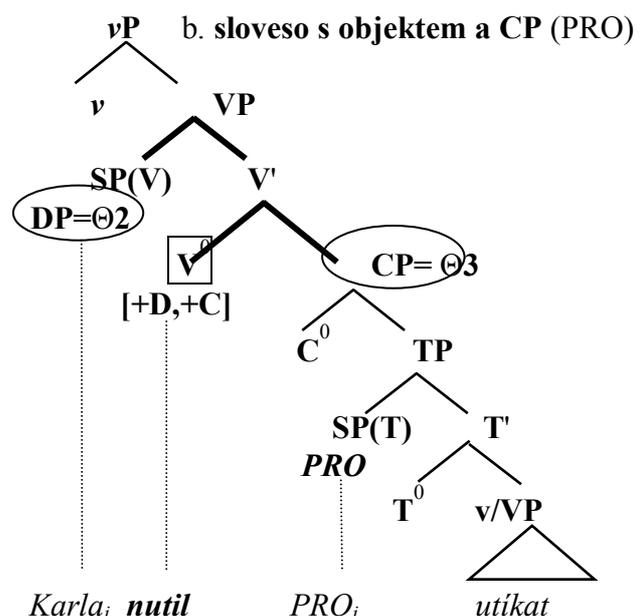
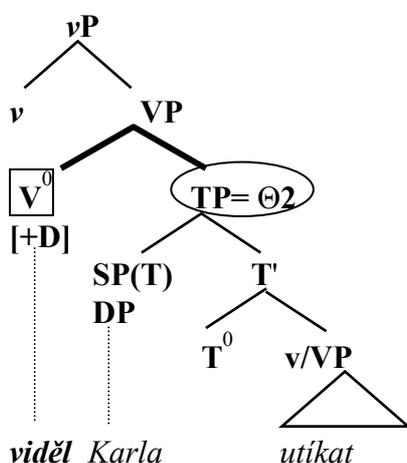
Konstituent *Kar(e)l(a)* ve (33) je tedy generován v pozici subjektu infinitivu (ve SPEC(v) slovesa *přijíždět*). Skutečnost, že na rovině fonetické realizace má tento element formu strukturálního předmětu je výsledkem vedlejších faktorů, např. skutečnosti, že infinitivní struktura není kompletní CP, ale jde o konstituent menší, zřejmě TP. ECM slovesa lze tedy charakterizovat jako slovesa selektující např. TP, která jsou z nějakého důvodu schopna udělit strukturální pád do pozice specifikátoru následující (subkategorizované) TP anebo VP.⁶ Ve stromě (34a) nalevo, je ECM infinitiv označen jako TP komplement matrixového V. $\Theta A1$ infinitivu *Karla* získá ACC pád bez posunu, přímo v pozici SPEC(T).

Schéma (34b) vpravo uvádí paralelní strukturu pro infinitivy s PRO_{OBJ}, v němž je infinitiv analyzován jako kompletní CP selektovaná matrixovým slovesem. Objekt finitního slovesa *Karla* je subkategorizovaný $\Theta A2$ matrixového slovesa a pokud lze u některých sloves takový subkategorizovaný objekt vynechat, koindexované PRO s $\Theta A1$ infinitivu je arbitrární. Matrixová funkční hlava *v/V* udělí ACC případnému DP s $\Theta A2$ ve svém SPEC(v). PRO ve SPEC(T) infinitivu je ve vztahu k defektnímu T_{INF}, které nemá schopnost udělit NOM pád. Selektce matrixového slovesa vyžaduje specifický druh komplementizéru C, jak naznačuje i příklad (27). Toto specifické C vstupuje do vztahu shody s PRO (uděluje mu nulový pád) v pozici SPEC(T). PRO musí zůstat foneticky nerealizované a jeho interpretace (bez vlastních Phi rysů) je nutně závislá na koindexaci.⁷

- (34) a. *Pavel viděl Karla utíkat.*

- b. *Pavel nutil Karla utíkat.*

a. **ECM sloveso** s TP komplementem

4. Závěr

V této studii ukázala, že soudobá generativní gramatika preferuje klasifikaci infinitivů podle velikosti jejich **vnitřní struktury**. Uvažujeme-li v rámci jednoduché struktury typu (1), infinitiv může reprezentovat strukturu

- (i) **VP**: tj. strukturu s jediným lexikálním slovesem (slovesným kmenem), v jejímž rámci *není* generována samostatná $\Theta A1$. Tyto struktura může být teoreticky selektována jak lexikálním, tak funkčním (kauzativním) slovesem *v*.
- (ii) **vP**: infinitiv, který spolu s matrixovým slovesem sdílí všechny ostatní funkční projekce náležející do větné domény. Tyto struktura může být selektována jak lexikálním slovesem (v tom případě obsahuje dvě pozice pro dva různé $\Theta A1$) anebo funkční hlavou T (v tom případě má jedinou $\Theta A1$).
- (iii) **TP**: pokud je tato struktura selektována lexikálním slovesem, obsahuje dvě pozice pro dva různé $\Theta A1$ a jde o tzv. ECM infinitivy, které argument $\Theta A1$ infinitivu realizují ve formě strukturního objektu matrixového slovesa.
- (iii) **CP**: infinitivy strukturně shodné s finitní větou. Odlišují se od ní především typem komplementizéru, který pomocí uděleného nulového pádu vynucuje v pozici subjektu (zde SPEC(T)) infinitivu foneticky nerealizované PRO.

Infinitivní struktury jsou selektovány finitním slovesem a jejich klasifikace proto souvisí s **analýzou sloves**, které infinitivní vazbu umožňují. Na základě struktury v (1), tato slovesa mohou být kategoriálně určeny jako hlavy (i) C, (ii) T (v češtině pravděpodobně préteritový a kondicionálový auxiliár), (iii) malé *v* (v češtině jsou kandidáty pasivní a futurový auxiliár a zřejmě i některá další) a (iv) lexikální kmen V (většina ostatních sloves selektujících infinitiv).⁸

Podle užívané klasifikace, sloveso, které selektuje CP infinitiv, vytváří tzv. **biklauzální** strukturu. Pokud selektovaná CP obsahuje finitní hlavu T, je komplementem finitní věta s NOM podmětem. Pokud je to CP s defektním T a s C schopným udělit nulový pád, jde o infinitiv s PRO. Sloveso může spolu s infinitivem vytvářet také **monoklauzální** struktury, pokud selektuje prvek menší, než CP, tj. TP nebo *v*/VP (jeden slovesný tvar).

Analýza infinitivů vychází z celé řady teoretických předpokladů, přičemž důraz na univerzálnost struktur může kolidovat s požadavkem ekonomičnosti. Potenciálně velmi proměnným předpokladem při analýze infinitivu je také sama theta teorie. Některé monografie, jako Hornstein (2000, 2007) odmítají unikátnost theta rolí a poskytují alternativní řešení k celé řadě zde nastíněných problémů. S ohledem na vývoj teoretického rámce je tedy analýza infinitivu nepochybně téma trvale plodné a perspektivní.

BIBLIOGRAFIE

- Barbiers, Sjef (1995): *The Syntax of Interpretation*. PhD disertace, Leiden University.
- Barbiers, Sjef (2004): *The Syntax of Modal Auxiliaries*. In: *The Syntax Companion (SynCom)*. Oxford: Blackwell.
- Borer, Hagit (1986): I-Subjects. In: *Linguistic Inquiry* 17:1986. str. 375-416.
- Burzio, Luigi (1986): *Italian Syntax*. D.Reidel Publishing Company.
- Caha, Pavel (2004): *Konstrukce akuzativu s infinitivem v současné češtině: minimalistický model*. MA disertace, Masarykova univerzita, Brno.
- Cinque, Guglielmo (1997): *Restructuring and the order of aspectual and root modal heads*. Rukopis University of Venice.
- Cinque, Guglielmo (2000): *The Interaction of Passive, Causative, and Restructuring in Romance*. Rukopis University of Venice.
- Dočekal, Mojmir (2007): *Mereologie českého aspektu a direkcionální předložky*. Rukopis Masarykova univerzita, Brno.
- Fanselow, Gisbert (1989): Coherent Infinitives in German. In: Bhatt, Lobel, Schmidt (eds.) *Syntactic Phrase Structure Phenomena in Noun Phrases and Sentences*. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia. str. 1-16.
- Hornstein, Norbert (2000): *Move! A Minimalist Theory of Construal* (2000), Oxford: Blackwell.
- Hornstein, Norbert (2007) On Control. In: J. Hendriks (ed.), *Contemporary Grammatical Theory*, Oxford: Blackwell.

- Karlík, Petr a Caha, Pavel (2005): Je vidět Sněžka/Sněžku. In: *Searching Modality*. Masarykova univerzita, Brno: SPFFBU A 53. str. 103-114.
- Kayne, Richard S. (1989): Null Subjects and Clitic Climbing. In: O. Jaeggli a Safir (eds.) *The Null/Subject Parametr.* Dordrecht: Kluwer. str. 239-261.
- Kayne, Richard S. (1991): Romance Clitics, Verb Movement, and PRO. *Linguistic Inquiry* 22:1991. str. 647-686.
- Kosta, Petr (2001): Negace a větná struktura v češtině. In: Z. Hladká a P. Karlík (eds.) *Čeština - univerzália a specifika 3*. Masarykova univerzita, Brno.
- Manzini, M, Rita (1983): On Control and Control Theory. *Linguistic Inquiry* 14:1983. str. 421-446.
- Medová, Lucie (2000): *Transparency phenomena in Czech Syntax*. MA disertace, Universitetet i Tromsø Institutt for Linguistikk.
- Postal, Paul (1974): *On raising*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Rizzi, Luigi (1978): A Restructuring Rule in Italian Syntax. In: J. Keyser (ed.) *Recent Transformational Studies in European Languages*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Veselovská, Ludmila (2004): Rozšířená verbální projekce v češtině: Tři druhy slovesa *být*. In: Z. Hladká a P. Karlík (eds) *Čeština-univerzália specifika 5*, Masarykova univerzita, Brno. str. 203-212.
- Veselovská, Ludmila a Karlík, Petr (2004): Analytic Passives in Czech, In: *Zeitschrift fur Slavistik*, 49, 2004/2. str. 163-243.
- Veselovská, Ludmila (2007) *Restrukturalizace a PRO_{SUBJ}*. Sborník ÚstavU českého jazyka a komunikace. Univerzita Karlova v Praze, v tisku.
- Williams, Edwin (1980): Predication. *Linguistic Inquiry* 11:1980. (203-238)
- Wurmbrandt, Susi (1998): *Infinitives*. MIT disertace.

Poznámky a vysvětlivky

- ¹ Do této skupiny podle řady autorů patří také struktury s tzv. arbitrárním PRO, např. tázací infinitivy uvozené tázacím výrazem: *Co dělat?*, *Nevěděl, jak se oholit.*, infinitivy po tranzitivních slovesech s vynechaným předmětem: *Bohové poručili vrátit se.*, anebo infinitivy po slovesech bez vlastních ΘA1: *Je potřeba holit se každý den.* Vzhledem k rozsahu této studie se jimi zde zabývat nebudu, stejně jako infinitivy po jiných slovních druzích než V.
- ² Analýza nadzvednutí (Raising) předpokládá generování elementu v thematické pozici v doméně infinitivu a jeho syntaktické nadzvednutí do domény matrixového slovesa, do ne-thematické pozice, kdevaluuje pád, zde NOM. Doména pro tuto transformaci nemůže být větší, než CP. V češtině jde o jev omezený, zde se jím nezabývám.
- ³ Transformace je podmínkou sjednocení klauzí a u různých autorů se její popis různí. Klasická studie Rizzi (1978) uvažuje o posunu infinitivu a následnou reanalýzou terminálních V, Burzio (1986) o posunu celé VP, Kayne (1989) o posunu INFL/T. Vlivné monoklauzální analýzy jsou také ve studiích Fanselow (1989) nebo Cinque (1997, 2000).
- ⁴ V italštině jsou jako hlavní signály restrukturalizace uváděny tři jevy: (a) volba auxiliáru, (b) dlouhý NP posun (long NP-Movement, long passives) a (c) stoupání klitik (clitic climbing). Pokud jde o němčinu, signály restrukturalizace se uvádějí v oblasti tvoření (super)pasíva a objektového posunu, které jsou variantami italských případů. V této podkapitole sleduji metodiku adaptovanou podle disertace S. Wurmbrandové (1998) a L. Medové (2000). Stejnou problematikou se zabývá také studie Veselovská (2007).
- ⁵ Podrobnou sémanticko-syntaktickou analýzu českého vidu v generativním rámci poskytuje studie M. Dočekala (2007). Autor pracuje s detailnější sémantickou klasifikací, kterou do syntaxe převádí jako kombinaci několika relevantních syntaktických rysů lokalizovaných v nezávislých hlavách.
- ⁶ V různých fázích generativní gramatiky se tento proces nazýval a popisoval různě (jako S-Deletion, nepřítomnost Bariéry IP/CP anebo anaforické I). Viz např. Kayne (1989, 1991), Cinque (1997) anebo reprezentativní studie Borerová (1986). V Minimalismu je pro potřebu shody (Agree, reflektované pádem) hlava equidistantní se svým specifikátorem, a proces je teoreticky snadný. V češtině se ECM infinitivy v minimalistickém rámci podrobně zabývá magisterská práce Pavla Cahy (2004), v níž autor používá klasifikaci ještě podrobnější: (a) typ vyžadující dva komplementy: *Petr přistihl Karla stát v garáži.*, (b) typ s jedním obligatorním komplementem: *Petr viděl Karla stát v garáži.* a (c) typ, který nemá vazbu s finitní větou: *Petr měl auto stát v garáži.* Studie Karlík a Caha (2005), která je minimalistickou analýzou potenciální saturace rysů v českých strukturách se slovesy smyslového vnímání.
- ⁷ Fenomémem koindexace/kontroly se podrobně zabývají autoři jako Williams (1980) anebo Manzini (1983). V minimalistickém rámci také např. Wurmbrandt (1998).
- ⁸ Tato studie se nezabývá systematickou klasifikací českých sloves z hlediska toho, kterou lexikální/funkční hlavu ve struktuře reprezentují. Kosta (2001) umísťuje (na základě analýzy negace) český préteritový a kondicionálový auxiliár do pozic funkčních hlav T a Mod nad negací, zatímco budoucí auxiliár a epistemická modální slovesa do pozice pod negací. (Primární modální slovesa, stejně jako slovesa s kontrolovaným PRO, jsou pro autora biklauzální struktury, tj. komplexy dvou CP.) Strukturní distribucí českého *být* se zabývají také např. studie Veselovská (2004) anebo Veselovská a Karlík (2004). Podrobná studie Medová (2000) používá při své analýze velmi detailní hierarchii funkčních projekcí podle Cinqua (1999) a jednotlivá restrukturalizující slovesa považuje na základě formálních kritérií za příklady funkčních hlav jako Mod, Asp, Voice atd.